

Opgave 3 Mens en werk

tekst 11

De vrouwen waren we even vergeten

Koud konden we in 1976 spreken van een verzorgingsstaat of de afbraak ervan begon alweer. Ironisch genoeg legde de vrouwenemancipatie de bijl aan de wortel van het Nederlandse model van sociale zekerheid.

(...)

De kiem van de verzorgingsstaat lag in de jaren dertig van de vorige eeuw. (...) Na de oorlog was een op solidariteit en goed vertrouwen gebaseerd stelsel van sociale zekerheid politiek nauwelijks omstreden. Over de uitvoering werd wel uitgebreid gedebatteerd. In 1952 werd het pleit beslecht. De overheid voerde de volksverzekeringen uit (voor iedereen, zoals kinderbijslag en AOW), de sociale partners werden verantwoordelijk voor de werknemersverzekeringen (voor mensen in loondienst, zoals WW en WAO). Die taakverdeling hield vijftig jaar stand, totdat in 2002 het kabinet de uitvoering van de werknemersverzekeringen overnam. (...)

Hoewel het kostwinnersbeginsel in de jaren zestig en zeventig nog de overhand had, begon het te wrikken. In 1969 nog werd een minimumuitkering voor de WW geïntroduceerd, maar alleen voor kostwinners. Het inkomen van werkende

bron: de Volkskrant van 16 september 2003

vrouwen, voor zover ze geen kostwinner waren, gold toch slechts als aanvulling. Teken des tijds was een uitspraak van de hoogste rechter in de sociale zekerheid: een getrouwde vrouw kreeg uitsluitend zes maanden WW als ze minimaal twee jaar lang haar betaalde werk had gecombineerd met 'de normale dagtaak'. De vervolguitering bleef voorbehouden aan kostwinners. Maar het tijt keerde. Meer en meer kwam het stelsel onder druk te staan. Door tekort aan personeel, de toenemende scholing van vrouwen en de tweede feministische golf van begin jaren zeventig werd het verzet tegen de tweederangs positie van vrouwen groter. Europa heeft de vrouwen uiteindelijk hun rechten geschonken. In 1975 moest de gelijke beloning van werkende mannen en vrouwen bij wet geregeld zijn. In de praktijk blijkt overigens 25 jaar later, dat vrouwen nog steeds twintig procent minder verdienen dan mannen voor hetzelfde werk. Een tweede Europese verplichting legde de bijl aan de wortel van de Nederlandse verzorgingsstaat: uiterlijk in 1985 moesten mannen en vrouwen ook in de sociale zekerheid gelijk worden behandeld.

Gijs Herderscheé

Eindexamen maatschappijleer vwo 2005-I

havovwo.nl

tabel 1

Aandeel vrouwen in de werkzame beroepsbevolking van 15-64 jaar naar beroepsklasse (in procenten)

	1990	1995	2001
hoogste aandeel vrouwen			
(para)medisch lagere beroepen	86	87	90
(para)medisch middelbare beroepen	85	85	87
(para)medisch hogere beroepen	76	77	78
verzorgend lagere beroepen	75	79	77
administratief, commercieel e.d. lagere beroepen	75	74	73
verzorgend hogere beroepen	65	70	73
gedrag en maatschappij middelbare beroepen	51	60	72
verzorgende e.d. middelbare beroepen	70	70	70
wiskundig, natuurwetenschappelijk lagere beroepen	40	49	67
laagste aandeel vrouwen			
technisch middelbare beroepen	3	3	5
transport hogere beroepen	6	9	7
transport lagere beroepen	4	4	9
technisch hogere beroepen	5	6	9
technisch lagere beroepen	11	10	10
beveiliging lagere beroepen	4	9	13
middelbare beroepen	7	23	13
landbouwkundig hogere beroepen	10	14	15
technisch wetenschappelijke beroepen	5	8	15
managers e.d. hogere beroepen	8	11	16

bron: Emancipatiemonitor 2002 (SCP/CBS)

tabel 2

Emancipatiestreefcijfers versus feitelijke situatie

Streefcijfers Meerjarenbeleidsplan voor 2010 versus feitelijke situatie (in procenten)

		Streefcijfer 2010	Feitelijke situatie
1	Verhoging arbeidsparticipatie van vrouwen (baan van ten minste 12 uur per week).	65	53 ^a
2	Verhoging van het aandeel economisch zelfstandige vrouwen.	60	38 ^b
3	Verhoging van het aandeel vrouwen in het totaal van de persoonlijke inkomens.	35	32 ^b
4	Verhoging van het aandeel mannen in totaal aantal uren onbetaalde zorg.	40	35 ^b
5	Verhoging van het aandeel vrouwen in politieke functies: Tweede Kamer.	50	35
6	Verhoging van het aandeel vrouwen in openbaar bestuur: burgemeesters.	40	19
7	Verhoging van het aandeel vrouwen in hoge functies in de profitsector.	20	5 ^c
8	Verhoging van het aandeel vrouwen in hoge functies in de non-profitsector (zorg en welzijn).	45	30 ^c
9	Verhoging van het aandeel vrouwen in hoge functies in de overige non-profitsector (sociaal-economisch).	35	12 ^c
10	Verhoging van het aandeel vrouwen in de ICT.	30	10 ^a
a	Situatie in 2001.		
b	Situatie in 2000.		
c	Situatie in 2002.		

bron: Emancipatiemonitor 2002 (SCP/CBS)

“MENSELIJKE WAARDIGHEID, DAAR GAAT HET OM”

interview met SER-voorzitter Herman Wijffels

De vraag komt onvermijdelijk op ons af of we subsidies als kinderbijslag en studiefinanciering in hun huidige vorm willen handhaven, meent SER-voorzitter Herman Wijffels.

“De alarmklok luidt voor de verzorgingsstaat. Het systeem wordt niet alleen onbetaalbaar, maar schiet steeds vaker zijn doel voorbij. Ooit zorgde hij voor een eerlijke verdeling van zorg en inkomen. Maar de tijden veranderen”, meent Herman Wijffels. (...)

“Op de keper beschouwd wordt door de rijksoverheid veel geld geïnd, dat vervolgens weer wordt uitgedeeld aan mensen die dat helemaal niet per se nodig hebben. Denk maar aan de studiefinanciering, de hypotheekrenteaftrek, een ruimhartige WAO. Dit vraagt om verandering. Moeten we ons niet beperken tot inkomenssteun voor mensen die zonder onze steun en solidariteit niet volwaardig kunnen functioneren? Dat is de vraag waar we voor staan. (...)

bron: de Volkskrant van 25 oktober 2003

25 Moet iedereen meebetalen aan studiefinanciering? Moeten mensen daar zelf niet voor zorgen, bijvoorbeeld in een sociaal leenstelsel?”

Verderop in het interview spreekt Wijffels over het centraal akkoord dat in oktober 2003 na moeizame onderhandelingen tot stand was gekomen. Het kabinet-Balkenende II (CDA-VVD-D66) had als inzet voor de onderhandelingen dat de lonen niet zouden stijgen in de komende jaren, vanwege de slechte economische situatie. In het centraal akkoord werd geregeld dat er in 2004 geen loonstijgingen zouden zijn en in 2005 een zo klein mogelijke stijging. Ook werd afgesproken dat het kabinet-Balkenende II de bestaande VUT- en prepensioenregelingen niet per direct zou afschaffen. Wijffels had drie maanden geleden voorspeld dat er geen centraal akkoord zou komen, (...).

Gijs Herderscheé en Yvonne Zonderop

Opgave 3 Mens en werk

Bij deze opgave horen de teksten 11 en 12 en de tabellen 1 en 2 uit het bronnenboekje.

De omvang van de verzorgingsstaat was in 2003 onderwerp van politieke discussie. Het pas aangetreden kabinet-Balkenende II (CDA-VVD-D66) deed een aantal voorstellen om de verzorgingsstaat te hervormen. Vlak voor Prinsjesdag 2003 publiceerde *de Volkskrant* een speciaal katern over de verzorgingsstaat. De tendens van de artikelen in dit katern was: “De naoorlogse verzorgingsstaat voldoet niet langer. Het is hoog tijd dat burgers, gekozenen en kabinet zich beraden op een nieuwe sociale zekerheid.” Een aantal weken later pleitte ook SER-voorzitter Herman Wijffels in *de Volkskrant* voor hervormingen in de verzorgingsstaat (tekst 12).

Nederland ontwikkelde zich in de loop van de vorige eeuw in de richting van een gemengde economie, ook wel aangeduid als georiënteerde markteconomie.

- 2p 28 Vanuit welk type economische orde heeft Nederland zich in de richting van de gemengde economie ontwikkeld? Licht je antwoord toe.

De economische omstandigheden tijdens de jaren dertig van de vorige eeuw zijn medebepalend geweest voor de ontwikkeling van de sociale zekerheid.

- 2p 29 Leg uit hoe de economische omstandigheden in de jaren dertig van de vorige eeuw hun effect hebben gehad op de ontwikkeling van de sociale zekerheid.

Lees tekst 11.

Zoals in tekst 11 is te lezen, is er uitgebreid gedebatteerd over de zeggenschap over de uitvoering van het stelsel van sociale zekerheid. Met name sociaal-democraten en christen-democraten hadden hier een verschillende visie. In tekst 11 is met name de visie van de christen-democraten te herkennen.

- 2p 30 Noem een citaat waarin deze visie is te herkennen en leg uit waarom deze visie past bij een uitgangspunt van de christen-democraten.

De vrouwenemancipatie had effect op de verzorgingsstaat. Volgens de auteur van het artikel legde de Europese verplichting om mannen en vrouwen ook in de sociale zekerheid gelijk te behandelen “de bijl aan de wortel van de Nederlandse verzorgingsstaat” (regels 52-54 van tekst 11). De gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de sociale zekerheid maakte de discussie over het instandhouden van de verzorgingsstaat – die vanaf de jaren zeventig gevoerd werd – nog urgenter.

- 2p 31 Leg uit welk knelpunt van de verzorgingsstaat acuter werd door de Europese verplichting om mannen en vrouwen ook in de sociale zekerheid gelijk te behandelen.

Zie tabel 1.

De tabel laat zien dat er sprake is van een ongelijke verdeling van mannen en vrouwen over lagere en hogere beroepen. Je kunt dit vraagstuk analyseren met behulp van de benaderingswijzen van het vak maatschappijleer.

- 4p 32 Formuleer aan de hand van tabel 1 een analysevraag vanuit de sociaal-economische benaderingswijze en een vraag vanuit de sociaal-culturele benaderingswijze.

Zie tabel 2.

In het emancipatiebeleid streeft de overheid naar een verbetering van de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt. De overheid hanteert daarbij zogeheten emancipatiestreefcijfers.

Arbeid vervult voor zowel mannen als vrouwen materiële en immateriële functies.

- 2p 33 Noem twee materiële functies van arbeid die voor de emancipatie van vrouwen belangrijk zijn.
Welk(e) streefcijfer(s) van tabel 2 komt of komen overeen met elk van deze functies?

Eindexamen maatschappijleer vwo 2005-I

Tot in de jaren zeventig verrichtte het overgrote deel van de gehuwde Nederlandse vrouwen niet-betaald huishoudelijk werk en vervulde het zorgtaken. Het streven van de overheid is om het aandeel van mannen in het totaal aantal uren onbetaalde zorg te verhogen. *Zie streefcijfer 4 in tabel 2.*

Naast materiële functies heeft arbeid ook immateriële functies.

- 3p **34** Noem drie immateriële functies van arbeid en leg per functie uit of het verrichten van alleen onbetaalde huishoudelijke arbeid die functies wel of niet (nauwelijks) heeft.
- 2p **35** Leg uit dat huishoudelijk werk in de zin van het verrichten van huishoudelijke taken en kinderverzorging voor het eigen gezin ook valt onder arbeid.

De auteur van tekst 11 schrijft dat de Europese Unie veel gedaan heeft om de positie van vrouwen te verbeteren. De Nederlandse overheid mocht volgens de Europese regels mannen en vrouwen in de sociale zekerheid niet langer ongelijk behandelen. Als een Nederlandse vrouw in de sociale zekerheid achter wordt gesteld bij een man, kan zij uiteindelijk aan een Europese gerechtelijke instantie verzoeken om toepassing van de Europese regels. Op die manier wordt ervoor gezorgd dat in de Europese Unie mannen en vrouwen niet ongelijk worden behandeld.

- 1p **36** Bij welke Europese gerechtelijke instantie zou een Nederlandse vrouw een verzoek om toepassing van de Europese regels voor gelijke behandeling kunnen doen?

Zie tekst 12.

Ook de voorzitter van de Sociaal-Economische Raad (SER) Herman Wijffels zegt dat de alarmklok luidt voor de verzorgingsstaat. De SER-voorzitter vraagt zich af of we kinderbijslag, studiefinanciering en hypotheekrenteaftrek in de huidige vorm moeten handhaven.

- 2p **37** Vanuit welke taak kan de SER een uitspraak doen over het al dan niet handhaven van deze regelingen?

Wijffels vraagt zich af of de studiefinanciering niet herzien moet worden (regels 25-28 van tekst 12).

De studiefinanciering bestaat nu uit een basisbeurs die iedereen krijgt (een gift) en daarbovenop een lening die studenten – tegen gunstige voorwaarden – kunnen afsluiten. Een volledige afschaffing van het huidige stelsel stuit op verzet van met name de studenten. Introductie van alleen een leenstelsel voor iedere student zou volgens tegenstanders van zo'n stelsel effect hebben op de sociale mobiliteit.

- 2p **38** Op welke vorm van sociale mobiliteit (de intragenerationele of intergenerationele sociale mobiliteit) kan een leenstelsel effect hebben?
Licht het antwoord toe.

De volgende twee vragen gaan over de regels 29-46 van tekst 12.

Een centraal akkoord kan in het belang zijn van zowel werknemers als werkgevers.

- 4p **39** Leg uit welke twee belangen werkgevers en werknemers gemeenschappelijk hebben bij een centraal akkoord zoals dat in tekst 12 wordt beschreven.

Wijffels verwachtte dat er geen centraal akkoord zou komen. Je kunt uit tekst 12 enkele omstandigheden halen die de mogelijkheden van de vakbeweging om op te komen voor haar belangen beperken. Ondanks deze omstandigheden is er in het najaar van 2003 toch een voorlopig centraal akkoord gekomen. Echter in het voorjaar van 2004 kreeg Wijffels alsnog gelijk. Het kabinet en de vakbeweging konden op dit tijdstip niet tot overeenstemming komen over de VUT en het prepensioen. De vakbeweging verklaarde zich niet meer gebonden aan de eerder gemaakte afspraken.

- 4p **40** Leg uit welke twee omstandigheden in 2003 en 2004 een succesvolle belangenbehartiging van de werknemer door de vakbeweging bemoeilijken. Gebruik gegevens uit tekst 12 bij het beantwoorden van deze vraag.